

colerent, sed ad hoc, ut inde epularentur et opipara instruerent convivium, hac de causa reprehendit hic eos Deus, eisque minatur excidium. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Ribera, a Castro et alii.

IPSI IN ÆGYPTUM CONVERTENTUR, — *g. d.* Cogentur fugere et reverti in Ægyptum. Ita factum; nam post excidium Samarie multi Israelite, ex illo clapsi, ut se salvarent fugerunt in Ægyptum, ibique mortui sepulti sunt in Memphi, ut patet cap. ix, 3. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Theodoretus, Arias et Vatablus. Idem fecerunt Judmi post excidium Jerusalem, ut patet Jeremia cap. xlv, 12. Ægyptus enim erat iuge et commune Israelis refugium et asylum. *Secundo*, S. Hieronymus sic quoque exponit, *g. d.* Ipsi revertentur ad eum vivendi modum, quem tenuerunt in Ægypto: colent enim idola, et vitia gentium induent, sicut fecerunt in Ægypto. *Tertio*, Lyranus et Sanchez, *g. d.* Revertentur in Ægyptum, hoc est, talia brevi apud Assyrios patientur, qualia ipsorum patres passi sunt ab Ægyptiis, scilicet duram servitutem, ministeria sordida, pauperiem, famem, etc., ut more Hebræo subintelligatur nota similitudinis sicut, velut. Ipsi ibunt in Assyriam, veluti in novam Ægyptum, hoc est novum carcerem. Primus sensus planissimus est, eique favet vers. 6 cap. sequentis: « Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos. »

14. OBLITUS EST ISRAEL FACTORIS SUI, — Dei creatoris sui, qui cum sibi populum peculiarem fecerat, et selegerat ex omnibus gentibus, uti eidem prædixit et exprobravit Moses in Deuter. toto cap. xxxii, præsertim vers. 18: « Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. »

ET EDIFICAVIT DELUBRA, — puta templa, vel fana idolis, spreto Deo; spes enim suas omnes collocavit in idolis. « Delubra » dicta sunt loca ante aras, quod in his essent labra, id est conchæ et vasa ad abluenda mortuorum cadavera, inquit Ascenius in *Divinat.*, vel, ut alii, a diluendis tum cadaveribus, tum manibus sacerdotum ante sacrificium. Quocirca delubra erigebant juxta magnatum sepulera, ibique captabant in somnis oracula per necromantiam. Unde Isaias, cap. lxx, 4: « Qui habitant, inquit, in sepulchris, et in delubris idolorum dormiunt, » ad captandam divinationem. Festus vero *delubrum* dici putat quasi delibatum, id est deorificatum fustem, quem pro Deo venerabantur. Servius autem: Delubrum, in-

quit, dictum est, quod uno tecto plura complectitur numina, ut est Capitolium, in quo est Minerva, Jupiter, Juno.

ET JUDAS MULTIPLICAVIT URBS MUNITAS (lis, non Deo, confidens se fore tutum ab hoste Chaldeo, idcirco ego) MITTAM IGNEM IN CIVITATES EJUS, ET DEVORABIT ARES (hebraice ארמותה *armotha*, id est palatia, ædes magnificas) ILLIUS. — Fecit id Deus per Nabuchodonosor. Ita S. Hieronymus, Hugo, Lyranus et alii, licet Haymo et Hugo hæc quoque facta putent per Sennacherib, qui cepit omnes urbes munitas Juda, excepta Jerusalem, civitates et palatia, tum Juda, tum a pari Israelis intellige; sicut enim utrumque culpavit de oblivione et neglectu Dei: ita utrumque pariter rogam damnat ad excidium et incendium urbium et ædium. Minus ergo recte aliqui civitates referunt ad Israel, palatia ad Judam; quia, inquit, Osee usurpat Hebræum Israel in genere masculino, Juda in feminino; subaudit enim terram Juda. Verum hæc ratio non subsistit; nam Osee hic Judam usurpat in genere masculino, dicens: *Judas* הריבא *hirba*, id est multiplicavit urbes, *hirba* enim verbum est masculinum; femine enim dicendum fuisset הריבתה *hirbata*, uti norunt hebraice periti. Rursum cum ait: « Mittam ignem in civitates, » plane intelligit eas de quibus paulo ante dixit: « Judas multiplicavit urbes; » in hebræo enim utrobique est eadem vox ארים *aria*. Ergo civitates intelligit Judæ. Si quis tamen hæc distinguere velit, melius cum *Aria* vice versa, civitates ad Judam, ædes vel palatia ad Israel referet: ארמותה *armotha* enim, id est palatia, vel domus anguste et templa, sunt הכהלות *hechaloth*, id est basilicæ, delubra, templa, quæ paulo ante dixit ædificasse Israel.

Verum, uti dixi, verius est eodem pertinere civitates, et ædes sive palatia, scilicet primo ad Judam, deinde a pari ad Israel. Unde et Septuaginta vertunt: *Mittam ignem in civitates ejus, et devorabit fundamenta illius*, fundamenta enim sunt civitatum, quæ cum civitatibus devorabit immisus ab hoste ignis. Porro de Juda, æque ac de Israele, loquitur Propheta nunc in genere feminino, intelligens terram, uti cum dicit ארמותה *armotha*, id est ædes illius femine; nunc masculine, intelligens populum, uti cum dicit הריבא *hirba*, id est multiplicavit; et ארים *aria*, id est urbes ejus, cum affixo, sive pronome masculino.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Israel in frugibus et opibus lascivienti, deosque Gentium quasi earum dotores ludis et festis colenti, minatur captivitatem, in qua panem lugentium et pollutum comesturus sit. *Secundo*, vers. 9, docet quod imitentur parentes suos, qui coluerunt Beelphegor. Numer. xxv, et Gabaïas, qui uxorem Levite stupro encicavit. *Hinc*, vers. 14, minatur eis eadem filiorum, vitæam sine liberis, et ubera arentia, quodque eos in perpetuum deserens et abdicans tradet hostibus, ut plane excendantur, sicutque toto orbe vagi et profugi (1).

1. Noli lætari, Israel, noli exsultare sicut populi: quia fornicatus es a Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici. 2. Area et torcular non pascet eos, et vinum mentietur eis. 3. Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraim in Ægyptum, et in Assyriis pollutum comedit. 4. Non libabunt Domino vinum, et non placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis lugentium; omnes qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum anime ipsorum, non intrabit in domum Domini. 5. Quid faciatis in die solemmi, in die festivitate Domini? 6. Ecce enim profecti sunt a vasitate: Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hærediat, lappa in tabernaculis eorum. 7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israel stultum Prophetam, insanum virum spirituum, propter multitudinem iniquitatis tuæ, et multitudinem amentie. 8. Speculator Ephraim cum Deo meo: Propheta laqueus ruinae factus est super omnes vias ejus, insaniam in domo Dei ejus. 9. Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaïas: recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum. 10. Quasi uvæ in deserto inveni Israel: quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi patres eorum; ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, et facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. 11. Ephraim quasi avis avolvit, gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu. 12. Quod et si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed et ve eis, cum recessero ab eis. 13. Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: et Ephraim educet ad interfectorem filios suos. 14. Da eis. Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia. 15. Omnes nequitia eorum in Galgal, quia ibi exosos habuit eos: propter malitiam adinventionum eorum, de domo mea eiciam eos: non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes. 16. Percussus est Ephraim, radix eorum excicata est, fructum nequaquam facient. Quod et si genuerint, interficiam amatissima utri eorum. 17. Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: et erunt vagi in nationibus.

(1) Sic cum precedat hocce caput coneci potest. Cum notasset Propheta, cap. viii, 13, 14, Ephraim in suis sacrificiis voluptates, ac quod intentus modo extraxerens in idololatram templis securus ageret veri Numini, in Juda deinde, quod validis fretus munitionibus tutum se haberet adversus hostium vim; pergunt nunc ostendere frustra esse cum populis eos alii, quorum commerciis fuerunt contaminati (vii, 8), sese componere in festivitatem aliisque solemnibus gaudiis. Id comprobat ex idololatriæ primæ, cuius maculam sibi tam avide contrahabant, facilitate, tum ex tristissimis penis ideo perferendis.

Porro hanc coniectionem eadem qua tres primæ orationes compositæ videntur ætate editas cum Maurer et Ackermann putamus, scilicet circa tempora Jeroboami II, sub quo Israelitæ insignem victoriam de hostibus reportarunt,

unde in spem erecti fuerunt, se ab omnibus calamitatibus in posterum liberos fore.

Israelitas igitur monet Propheta, ne alii populis sionites ludis ac festis dent hibares operam, quia lætitiæ et abundantie ab idololatria capitate succedet.

Porro, conversio honorum fortunæ, scilicet primo, famæ et defectus vini, 1, 2; secundo, exilium spontaneum aut captivitas, 3; tertio, turbatio caeremoniarum, pollutio sacrificiorum et cessatio festorum, 4, 5; quarto, interitus gentis et vastitas terræ instans, 6.

Secundo, conversio honorum animæ et corporis: commutabitur, primo, sapientia et prophetia Israelis in stultitiam et deceptionem, 7, 8; secundo, sanctitas singularis in gravissima et turpissima peccata, 9, 10; tertio, fecunditas et gloria in sterilitatem et ignominiam, 11-14.

Tertio, conversio honorum status transferetur, primo,

itaque illaqueabant et decipiebant populum. Hi quoque sunt stulti Prophetae et insani, de quibus dixit vers. preced.

Tropologice, hæc recte adaptes Tertulliano, Luciferi Calaritano, Origeni, aliisque viris sapientia et virtute illustribus: hi enim fuerunt quasi oraculum Dei, et quasi speculator cum Deo conversans; sed per apostasiam et lapsum facti sunt laqueus in Ecclesia, multosque fideles secum traxerunt in ruinam, quibus recte competit versio Arabica vers. 41: *Ephraim quasi avis volavit, et eminentia (claritas, nobilitas) eorum quasi callos, et quasi vada* (1).

9. PROFUNDE PECCAVERUNT, SICUT IN DIEBUS GABAA. — Hebraice est, *profundarunt*; SYTUS, profundum petierunt, id est in profundum, puta in barathrum scelorum, prolapsi sunt, et, ut Vatablus, profundam fecerunt defectionem, ex qua scilicet emergendi vix videtur ulla esse spes, aut possibilitas, et, ut Prado in *Ezechiel. xiii, 3, q. d.* Ex profundo et in loco corde, ex toto affectu recesserunt a Deo, et coluerunt idola. Porro dies Gabaa S. Hieronymus, Haymo et Hugo referunt ad tempus, quo Saul creatus est rex in Gabaa, cum populus invito Deo a Samuele regem sibi postularet, q. d. Uti Israel olim Saulem, ita nunc Ieroboam me invito regem sibi constituit. Melius idem Hieronymus, Cyrillus, Theophylactus, Lyranus, Vatablus, Ribera et alii hæc referunt ad enorme stuprum a Gabaitis commissum in uxorem Levite, ob quod omnes cæsi sunt. Vide historiam *Judic. cap. xix et xx.* Sensus ergo est, q. d. Sicut profunde, id est gravissime, peccaverunt viri Gabaa, et Benjaminite, fœdo et insano stupro occidentes uxorem Levite, illudque deinde

(1) Locus iste difficilior est quam vulgus existimat, inquit Drusius; qui facilem esse putat, nam ille nescit, quid sit arduum in hoc Propheta. Secundus sensus a Cornelio propositus nobis eo magis placeret, quod falsi prophetae, quorum magnum numerum reges Israelitarum sepius alebant, decipere et corrumpere studebant populum omni, quae se præbebat, occasione. Attamen hanc etiam sensum recipere possent hic versus iuxta Manrer: *Si speculator Ephraim apud Deum meum, vates laqueus aucupis est in omnibus vis ejus, Ephraim, defectio, causa defectionis in dono det ejus, Ephraim, id est in civitate Ephraimitarum.* Sensus: Si quando consulens Israelite prophetas Jove, horum salutaria consilia suis artibus irrita reddunt prophetae falsi, præcepta illi communis omnium defectionis causa. Cf. cap. v, A. *Speculari apud Deum est cum consulere ejusque expectare responsum: et. Habec. ii, 1.*

Lackenbacher in *Obstratt. philolog. P. V. Observ. III, pag. 223*, sic vindicare studet hanc interpretationem: *Ephraim prophetae sibi suos ipsi constituit: a Quoniam modum sepe fieri observamus sacris in litteris, ut pro causa actionis efficiente effectus ponatur, sive ipsa actio, ita et hic potest factum. Itaque Ephraim speculator nihil est Ephraim qui efficit, ut speculetur sive vaticinetur alii qui prophetas constituit, hoc est, rex mercedo vates constituit, ut ad ipsius mentem atque voluntatem oracula configant, eademque pro divinis plebi imprudenti obtrudant.*

contra alias omnes tribus pertinacissime defendentes stolido bello, quo omnes pene usque ad internecionem totius tribus Benjamin occisi sunt: ita nunc Israelite gravissime peccant stupro spirituali, id est idololatia publica, et communi omnibus decem tribubus, illamque pertinacissime tentent et defendunt, nec ullis Prophetarum monitis ut minis ab ea vocari se sinunt: quin potius pseudoprophetarum vocibus et oraculis in ea confirmari et perfici gaudent: quocirca a Deo excidentur ut Gabaite.

10. QUASI UVAS IN DESERTO, INVENTI ISRAEL (q. d. Elegi Israel, eduxique per Mosen ex Aegypto in desertum, fuitque ipse vihi charissimus et in deliciis, uti solent esse viatori in deserto fame, siti et fatigatione afflicto, ubi reperit, et) PRIMA POMA FICULNEE, — id est primum et præcox ficus (*ponam enim Latinis significat fructus omnes qui molliori sunt cortice*), que *Jeremie xxv, 7*, vocantur *præcoxe*, alibi *primitivæ, vel primi temporis*. Septuaginta, *Isaie xxviii, 4*, vertunt, *præmaturas*. Hæc enim, quia post longam earum carentiam avidè expetuntur, in proverbium abiierunt, significantque rem valde desiderabilem, diuque expectatam: primos enim fructus, præsertim ficos, mire concupiscimus; quia ipsi, utpote immaturi, diu, puta toto anno, abstinemus. Immaturitas enim et mora cupiditatem acuit, ut ubi primum maturerint, aut sese ostenderint, cupide arripiantur. Simili modo ego Israelem invenio et famelicum in deserto mannae de celo alui. At ipse ingratus et recalcitrans, me spreto deficit ad Beelphegor, id est Priapum, eumque adoravit, *Num. xxv, 1*; vide ibi dicta. Sensus ergo est, q. d. Israel colens nunc vitulos, imitari parentes suos, qui primitus coluerunt Beelphegor. Ita Chaldaeus, Albertus et Arias. Ita quoque explicant S. Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Rupertus, Haymo, Hugo et Lyranus, nisi quod ipsi per *patres* accipiant Abraham, Isaac, Jacob, non Mosen. Verum hi non fuerunt in deserto.

Nota: Pro quasi prima poma ficulneæ, Septuaginta vertunt: *Sicut scopum in ficu temporarium.* Sicut enim scopus, id est speculator, rem longo venientem annuntiat, ita præcox ficus maturitatem, uti erudite annotavit Billius in *vol. 32 Nazianzeni*.

ABALIENATI SUNT IN CONFUSIÖNEM, — q. d. Converterunt se ad colendum putidum idolum Priapi, quod uti obscœrum, ita per obscœnas libidines et fornicationes colebant. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus et Lyranus.

ET FACTI SUNT ABOINABILES, SICUT EA QUÆ DIXERUNT. — Puta, sicut idolum Priapi erit fœdissimum et abominandum, ac sicut abominandæ erant meretrices Madianitæ quæ dilexerunt, et cum quibus fornicabantur, quæ eos ad cultum Priapi illexerunt; unde Arias et Vatablus vertunt:

*Facti sunt abominabiles secundum amorem earum, scilicet meretricum, id est sicut meretrices hæc, amorque earum et fornicatio erant abominabiles. Sicut ait Psaltes, Psal. cxiii, 8: « Similes illis (simularis et idolis) fiant qui faciunt ea, » q. d. idoloplastæ et idololatæ fiant trunci, stipes, stupidi ingenio; omnique sensu homine digno, ac viribus destituti, clausis et mortuis mentibus, ait S. Augustinus et Hieronymus, tales enim solent esse idololatæ, idolis suis similes. Hinc scholasticè recte docet D. Thomas, II, *Quæst. XVIII, art. 2*, actus humanus sumere speciem ex objectis, ut si objectum sit bonum, actus sit bonus; si objectum sit malum et abominandum, actus sit malus et abominandus, idque in tali specie virtutis vel vitii, cujus est objectum: objectum enim a voluntate amatum et concupitum, suam bonitatem vel malitiam in eandem transfundit. Arabiens veritè: *Illusi sunt in operibus suis, et assimilati sunt amentis.* Peccator ergo es, stultus et amentis.*

Moraliter, disece hic quod voluntas nostra natura sua sit quasi chameleon: sicut enim ille rerum omnium quibus se applicat, colorem induit, præter rubrum et candidum, inquit Plinius lib. VIII, cap. xxxiii, ideoque in omnes formas et species se transfundit: sic et voluntas omnium rerum speciem et faciem quibus induit, quibus se per amorem jungit et applicat. Hinc dixit vir sapiens: « Quod per voluntatem resoluta et efficaciter vis, hoc absolute es. » Vis resolute esse humilis, hoc ipso humilis es: vis esse temperans, castus, obediens, patiens; si id efficaciter vis, de facto es temperans; castus, obediens, patiens. Hoc est quod ait S. Augustinus, *epist. 32 ad Macedonium*: « Non faciunt bonos vel malos mores nisi boni vel mali amores. » Sicut ergo facti sunt abominabiles, qui dilexerunt peccata: ita facti sunt, funtque speciosi et gratiosi, qui diligunt Deum speciosissimum et gratiosissimum. Nam, ut ait S. Augustinus, *tract. 2 in epist. S. Joann.*: « Talis est quisque, qualis est ejus dilectio: terram diligis? terra es: Deum diligis? quid dicam? Deus eris. » Amor enim transfundit amantem in rem amatum. Unde « anima, ait S. Augustinus, magis est ubi amat, quam ubi animat. » Et vicissim res amata magis est in amante, quam in amante. Quocirca Cato Censorius amantis animam dicebat in alieno corpore vivere, ut refert Plutarchus in ejus Vita. Et Plato assererat omnes qui perdit amantem, in suo et proprio corpore mortuos esse, eo quod in alieno viverent, uti refert Fulgostia lib. VII, cap. II. Et Panætius philosophus amorem turpem dicebat esse rem impotentem alteri emancipata, vilem sibi, uti refert Brassonius, lib. I, cap. II. Eius enim officium non est aliud quam corpus proprium et creaturas alias, puta carnes, panes, vina, delicias, etc., in putredines devorandum, vel voluptuando convertere. Hæc ejus utilitas, imo villitas: hæc ejus potestas, imo infirmitas, ut per eam nostra sanies

transæ affluenter: non enim facere valet, ut maneat. Hoc ejus studium, hæc ejus beatitudo, ut voluptatum creaturam sordibus affluit, quibus votive succumbit, corrumpente eum per illas diabolo: qui mire gaudet de hominis deceptione et interitu, cum rei create quam turpiter homo adamat, imago ei maneat impressa, tanguam simulacrum in templo suo; cui non bovem, non hircum, sed animam rationalem et corpus, id est seipsum totum peccator immolat, cum ea fruatur. An non ergo abominabilem se facit, cum se pro villi delectatione, eaque momentanea, putri carni, imo terribilio demoni mancipat, et servum adicit? quando creaturas quas fœdo diligit, ac cum eis seipsum in putidas vomicas, carcinomata, aliæque sordes et putredines transfundit.

Ex adverso anima amans Deum fit spiritalis, angelica, divina, et in Deum illi inherendo transit. Unde S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima*, cap. III: « Tunc, ait, nos osculatur Deo Verbum, cum cor nostrum lumine cognitionis illuminat, et amore bonitatis inflammat, ut adherat ipsi, et unus cum ipso spiritu efficiatur. » Nervosus S. Gregorius explicans illud *Cant. 1, 1*: *Osculetur me*: « Cum ejus (sponsi, ait sponsa) osculum sentio, subita mutatio me derelinquit, et in ejus similitudinem illico liquefacta transformor. » Amor enim est motus et impulsus, quo amans fertur in rem amatum, eique se unit, et in eam se transfundit. Secus est in intellectu et intellectio. Hic enim non tendit extra se, sed res intellectas per species et cognitionem, ad se trahit, sibi imprimit et incorporat, ut docet S. Thomas, II, *Quæst. XXII, art. 2*. Denique ex hoc loco et similibus, recte probant theologi, quod actus peccati transiens, post se relinquat in anima peccantis maculam habitalem peccati, per quam ipsa formaliter sit exosa et abominabilis Deo. Ita Ioannes Salas, II, *Quæst. LXXXVI, initio*.

11. EPHRAIM QUASI AVIS ANOLAVIT, GLORIA FORUM A PARTU. — Est hebraica metathesis, sive verborum transpositio: sic enim illa ordinanda sunt: *Gloria Ephraim quasi avis, id est velocissime, volavit a partu, etc.* Gloriam vocat filios: hi enim sunt parentum decus et gloria, uti dicitur *Prov. x, 8*. Sensus ergo est, q. d. Filii Ephraim in quorum multitudine, specie et robore ipse gloriebatur, cito mortui sunt; alii « a partu, » cum scilicet primum prodierint in lucem; alii « ab utero, » quia scilicet abortivi erunt, q. d. Fœcium ut matres partantur abortivum, fœtusque suos abortiant; alii « a conceptu, » quia semen conceptum mox diffinit, ut ex eo embryo formari nequeat, q. d. Punitam uxores vestras sterilitate et vili matricis, faciæque ut fetum non concipiant, aut conceptum abortiant, aut natum mox perdant (1). Hinc esse sensum patet ex sequentibus: « Quod est

(1) A partu ad graviditatem, a graviditate ad ipsum conceptum descendit, ut quævis spes fetus præcedatur.

ab eo semen et lac gratiæ non accipit, ut operabona parturiat: aut si acceperit et pepererit, ea lactet et nutriat: ubera enim animæ sunt, id est succo gratiæ et spiritus destituta sunt: unde proles, id est opera bona grandescere nequeunt, sed tabescent et evanescent. Idem maxime locum habet in fradicatoribus, Prelatis, Confessoris, aliusque qui animas Deo parere satagent. Dum enim puro zelo gloriæ Dei et salutis animarum id faciunt, florem filiorum spiritualium copia et fructu: dum vero se, puta plausum, lucra, aut commodam occupantur, mox matrix eorum sterilescit, et ubera arescunt, ut nec filios in spiritu generent, nec si quos genuerint, alere et promoveri possint. Hoc est quod ait Christus: « Sicut palme non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. » Et mox: « Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet, » *Joan. xv, 6.* Omnis enim succus vigorque gratiæ, qua spiritaliter vivimus, vegetamur, crescimus, et fructificamus, derivatur à Christo quasi à radice et humo. Vide S. Gregorium, hom. 17 in *Evangelio*.

Preclare S. Bernardus, serm 31 in *Cont.*: « Ingratitudo, inquit, inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccat sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluentem gratiæ. » Idem, tract. *De Interiori domo*, cap. xli: « Superbia, inquit, sicut est origo omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum. Sola superbia contra cunctas animi virtutes se erigit, et quasi generalis ac pestifer morbus omnes corrumpit. » Idem, serm. 54 in *Cont.*: « Argumentum superbiæ, privati est gratiæ. » Ex adverso, argumentum humilitatis, est copia gratiarum. Si enim Deo indita, cum Ruffino et Lyrano, vel regia possias eum esse superbum: si vero aliquem videris in opibus abundare et crescere, solito eum esse humilem. Humilitas enim est mater et conciliatrix donorum, quorum dissipatrix est superbia: Deus enim humilibus dat gratiam, quam superbis auferit. 13. OMNES NEGUITIÆ FORUM IN GALGAL (1). — In tribus, q. d. Ultimus Samarie rex (qui est quasi Galgal enim Israelite abiecerunt omne regimen tribuli, tam politicum quam sacrum. Politicum, quatenus Deo regi nolentes, in Galgal petierunt à Samuele, ut daret sibi regem, qui proinde dedit eis Saulem, et sacrum, quia in Galgal stauerunt idola, quæ plane arescunt, ut plane arescat, ut pote siccata radice, regnum et spreto Deo, coluerunt. Ita S. Hieronymus, Theopylactus, Hugo, Lyranus, Vatablus et alii. De quo etiam Vatablus et alii vertunt, desiderabitur, utri eorum, id est charissimos filios, qui erant eorum desiderium et delicia; unde Chaldeus vertit: *Interficiam eis eorum pulchritudinem*. Proles enim sunt parentum pignora, et quasi visera.

14. MYSTICÆ RADIX REGNI ET REPUBLICÆ EST DEUS; hinc enim regnum et rempublicam sustentat, augere, florescere et fructificare facit. Ita S. Hieronymus, qui rursus per radicem accipit Patriarchas Israelis,

id est Isaac, ubi cepi esse odio habere et aversari. Ita Ribera, a Castro et alii.

DE DOMO MEA EJICIAM EOS. — Puta de templo, ut explicat Chaldeus, vel potius de terra sancta, quæ tota erat quasi una domus et familia Dei, in qua sub ejus alis et protectione securi et felices degabant Israelitæ, quasi filii sub parentis cura, unde in ea habebant nomen Israelis et populi Dei: ibi quoque Deus suos Prophetas, quasi paternitatis filias ad eos erudiendos et formandos mittebat. « De domo ergo mea ejiciam eos, » ut alieni a me abeant captivi ad gentes, et idola que coluerunt. Ita S. Hieronymus, Theopylactus, Lyranus, Arias et alii.

NON ADDAM UT DILIGAM EOS. — Id est, non amplius diligam eos, ut vertit Vatablus. Nam, ut sequitur, et ut ait S. Hieronymus: « Abiecit eos Deus omnium Prophetarum, quia non audierunt eum; et vagi erunt in nationibus, non habentes alium, non sedem, non principem, donec ad Christum convertantur. » OMNES PRINCIPES EORUM RECEPENTES, — q. d. Omnes reges Israel a primo Jeroboam usque ad ultimum Hoseæ, à Deo ad vitulos arescunt.

16. PERCUSsus EST EPHRAÏM, RADIX EORUM EXSICCATA EST. — Comparat Ephraim arbori, prius frondibus et fructibus luxurianti, postea percussa rurgine et arescenti, quod radix ejus siccata sit, ideoque fructum producere non valent, q. d. Ephraim, id est populus Israel, instar arboris percussæ et arescentis in radice, paucos vel nullos profert fructus, id est filios. Patet ex sequenti. Unde Chaldeus vertit: *Domus Israel similis est arbori, cujus radice uredine percussa est dorsum, ut siccat folia ejus sursum, fructum non facit.* Porro radix Israel accipi potest fecunditas illi à Deo indita, cum Ruffino et Lyrano, vel regia testas, sive reges et principes, cum Theodoro Vatablo, et Theopylacto. Hi enim instar radicis sustentabant, et vegetabant totum populum. Unde Arias inquit, id est, radix, inquit, est rex, truncus est regibus, folia et rami cæteræ novem tribus, q. d. Ultimus Samarie rex (qui est quasi Galgal enim Israelite abiecerunt omne regimen tribuli, tam politicum quam sacrum. Politicum, quatenus Deo regi nolentes, in Galgal petierunt à Samuele, ut daret sibi regem, qui proinde dedit eis Saulem, et sacrum, quia in Galgal stauerunt idola, quæ plane arescunt, ut plane arescat, ut pote siccata radice, regnum et spreto Deo, coluerunt. Ita S. Hieronymus, Theopylactus, Hugo, Lyranus, Vatablus et alii. De quo etiam Vatablus et alii vertunt, desiderabitur, utri eorum, id est charissimos filios, qui erant eorum desiderium et delicia; unde Chaldeus vertit: *Interficiam eis eorum pulchritudinem*. Proles enim sunt parentum pignora, et quasi visera.

Mysticæ radix regni et republicæ est Deus; hinc enim regnum et rempublicam sustentat, augere, florescere et fructificare facit. Ita S. Hieronymus, qui rursus per radicem accipit Patriarchas Israelis,

puta Abraham, Isaac et Jacob. Hi enim licet in se vivi, aridi tamen, et quasi mortui, erant suæ soboli degeneri, puta Israelitis idololatri; quia eos aversabantur, nec eos merito et pœcæ suæ jubebant.

17. ABIECIET EOS DEUS MEUS (non illorum): QUIA NON AUDIERUNT EUM: ET ERUNT VAGI IN NATIONIBUS. — Hoc est quod deplorat Jeremias *Thren. 1, 8*:

« Peccatum (fornicationis spiritualis, puta idololatriæ: loquitur enim de Jerusalem quasi de virgine meretricante) peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est, » q. d. Abieci oculos hoc agræ tulli in marii, Impo suam voluit remanere domum. Inde vagi, hoc illic incertis sedibus erras: Nulla tibi domus est, cum sit ubique domus.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, comparat Israel vitum frondosum, sed fructibus vacuum, quod Dei opibus abesus sit ad augendum cultum idolorum, ideoque minatur ei excidium, quodque idolum ejus, puta vitulum aureum, defretur manus regi ulteri, scilicet regi Assyriorum; tantisque strages et erummas, ut dicitur sint montibus: Operiet nos; et collibus: Cadite super nos. Adhuc id jure fieri, quia priscum est hoc Israelis peccatum, puta ex diebus Gabaæ, in quo pertinaciter persistit, quod non nisi excidio extirpari potest. Secundo, vers. 11, comparat eum vitulo amanti trituran, id est, fruges et opes, unde ait: Hactenus arastis impietatem, iniquitatem messistis; nunc sapite, ac seminate in justitia, ut melius in ore misericordiarum. Denique hortatur ut novale cordis sui innovet, et præparet ad gratiam quam offerret Christus, justitiam doctor ac dador. Denique, vers. 14, si in impietate persistit, minatur quod Bethel, id est, idola Bethel perdent eos sicut Beth Ariei, id est, domus Gedonis, perdituri Salmanæ cum Madianitis (1).

1. Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris. 2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum. 3. Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timeamus Dominum: et rex quid faciet nobis? 4. Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fœdus: et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri. 5. Vacca Bethaven coherunt habitatores Samarie: quia luxit super eum populus ejus, et auditus ejus super eum exullaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo. 6. Si quidem et ipse in Assur delatus est, manus regi ulteri: confusio Ephraim capiet, et confundetur Israel in voluntate sua. 7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ. 8. El disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel: lappa, et tribulus

(1) Totum hoc caput, ut recte observat post Sanctium Rosenmuller et Ackermann, in enumerandis peccatis Ephraimitarum, illorumque propterea supplicium amplificalo versatur. Vaticinium regnante Hoseæ, vel saltem sub ultimo regni ejus tempora editum esse, videntur probare vers. 3, 5, 15 (in *Hebr. xv*). Maier tempore quod primum inter et alterum in terram Ephraimitarum à Salmonsare susceptam expeditionem interfecto, compositionem putat. In quam sententiam venimus hæc mox ratioque inquit, quod qui vers. 14 vocatur Salman, vix dubium est, quin Salmanassar, et quæ ibidem memoratur *בית אריאל*, oppidum maxime probabile est, esse *Ariei Beth Ariei*, diruta à Salmonsare, cum primum in regiones Israelitarum invasionem fecisset. Quid? quod ex vers. 6 colligi potest, in lucem orationem emissam esse tum demum, cum Hoseæ rex in auxilium Sœ, Egyptiorum regem, vocasset: cf. etiam vers. 4 et 13.

Primo, queritur Deus, quod quilibet facultatis et virtutis, in idolum cultum et honorem effusa contulerunt, scilicet primo, absumpserunt in multiplicandam idololatriam; 1; secundo, hypocrisis et discoriam, 2; tertio, contemptum Dei et regis, 3; quarto, pravitatem

consiliorum, et fraudes potissimum et perfidiam in ipsa etiam fœderibus solemnissime sancitis, 4. Secundo, predicto penam culpæ correspondentem, primo, destructionem idololatriæ, per vitulum abductum, sacellum et populum afflictum, 5, 6; secundo, abolitionem regni et regis, 7; tertio, eversionem et vastitatem sacræ, ac populi desperationem, 8. Tertio, comparationem facti operis cum pœna: primo, referitur indulgentia facta Gabatis, quorum reliquia remanserunt in populo et regione, nec nisi post duplicem victoriam subacti fuerant, 9; secundo, statuitur pœna gravior Israelitis, qui cum præ Gabatis peccatis, duplici scilicet corporali et spiritali scortatione, peccaverint, primo hostili incurra victi, Deo urgente, omnes sine exceptione deportabuntur, 10; tertio, addit quod hotenus Israel vel facilia tantum et proficua opera obibat; sed nunc una cum Juda, imposito etiam gravi jugo, subitit difficulta et sterilia, 11; quarto, inhærens tropo abagricultura sumpto, pergit propheta in adhortatione ad rite operandum, exposita pœna spæ, et vigante adhuc temporis opportunitate, 12; quinto, 13, cum ne ad meliorem frugem rediret, quoties ad pœnitentiam et pietatem exhortatus est, toties quasi de

(1) Post interloquutionem Propheta Dominus ipse loqui petiit, et sic cum Ephraim nimis severe agere videretur, causam subijcit gravissimam, quæ inductus tam graviter in eum animadvertat. (Ackermann.)